

Othton leírom az összes szöveget.

A listáról mindenki választ magának egyet, s a következőkben mindenki a választott szöveggel dolgozik. Kitalálja a szereplő „háttértörténetét”, és a próbán megtanult szöveget a terem általa kijelölt részében, a maga által választott pózban mondja el a többieknek.

Időközben felvetődik az, hogy a boldogság állapota csak a boldogtalanság tükrében vizsgálható, hiszen a két pólus erősíti egymást. Az 1. és 2. munkafolyamat megismétlődik boldogtalanság témában.

A továbbiakban ilyen és ehhez hasonló – színházi alapanyagul szolgáló vagy a darabban közvetlenül felhasználható – szövegek adják a közös munka alaptölkéjét:

Amikor szétnézek magam körül, azt látom, hogy a felnőttek hülye, mondva csinált problémákon rágódnak. Emiatt szenvednek, s képtelenek a boldogságra és az ellazulásra. Félek, hogy én is felnőtt leszek, s kiégek. Nem kell messze mennem: otthon két felnőttet is ismerek, akiknek mindenük megvan ahhoz, hogy boldogok legyenek, s mindent lerombolva maguk körül kettős boldogtalanságban szenvednek.

Amúgy is boldogtalan életem eddigi legboldogtalanabb eseménye az volt, hogy meghalt a kutya, aki nálunk lakott. A hiánya annyira elviselhetetlen volt, hogy egy állatmenhely összes kuttyája sem tudta volna pótolni.

Ha a tükörbe nézek, egy szomorú lányt látok. Egy szenvedő lányt. Folyton bánatos. Soha nem sír, de semmire nem reagál. Mint valami szobor. A szomorúság szobra. A szorongás szobra. A semmi szobra.

Néha meg egy boldog lányt látok a tükörben. Mindig vidám, soha nem sír. Élénk, folyton nyüzsög. Olyan „madonnás”. Boldog családanya, igazi sztár. A boldogság szobra. A szerelem szobra.

Egyszer az apámat súlyos áramütés érte. Nem halt meg, felépült. Számomra ez volt az eddigi legnagyobb boldogság.

Én akkor vagyok a legboldogabb, amikor szívok. Végtelen béke és nyugalom jár át. Akkor a világ is sze-rethető lesz, és én boldog vagyok, hogy benne élek.

4. A kerettörténet kidolgozása és a színpadi formák megkeresése

Természetesen a fiatalok által írt szövegek – amellet, hogy némelyik nem közvetlenül használható, csu-pán a közös gondolkodás jelzőköve – nagy segítségemre vannak a további munka irányának kijelölésé-ben. Engem talán más érdekelne, őket ez. A szövegek alapján improvizálunk, tréningezünk – és természe-tesen ott van a Maeterlinck nyújtotta keret: utazás térben és időben. Később a hívó tárgyra is rátalálunk: egy fehér kalitka.

A szívás légzőgyakorlatban jelenítődik meg, a siker kartondobozokból épülő, egyre magasabbra törő iker-tornyok képét ölti, melyeket lerombol egy papírrepülő, az érzéki öröмок színes lufik formájában szállnak felfelé – az új szövegek létrehozása mellett lassan-lassan színházi formákkal töltjük be a teret. (Nem is tudom, melyik kinek az ötlete volt!)

A pécsi fesztiválon bemutattuk a darabot. Sokat segített a közönség véleménye, a kerekasztal-beszélgetésen elhangzott hozzászólások. Áprilisban szétszedtük és újra összeraktuk, de biztos vagyok ab-ban, hogy nem ez lesz a végleges változat.⁵

BÁBJÁTÉK

Tárgyjáték

– randevú a drámai és a vizuális művészetek határán –

Szentirmai László

Nagy kihívás életet lehelni az élettelenbe. A bábjátékos mindennap ezt teszi, de ehhez általában bábukat használ. Köznapi tárgyat – dugóhúzót, morsasaprút – élővé lényegíteni már léptékkal nagyobb feladat. Egy alig átalakított leveseskanalat „szóra bírni”, ráadásul úgy, hogy a nézők tudatában az anya képe is ki-rajzolódjon – igazi művészet.

Mert ugyan vajon mi lehet a színház és a vizuális művészetek – például a szobrászat – közös célja? Olyan

⁵ Az előadást meghívták az avignon-i fesztivál ifjúsági off-jai közé. (A szerk.)

objektokkal (és most szándékosan használom a tárgy sokkal többet sejtető idegen megfelelőjét) összetá-
lálkozttatni a nézőt, amelyek anyaga, színe, formája, mozdulata – ha van ilyen – úgy emlékeztetnek az élő
emberre és az ő cselekedeteire, hogy a szemlélőnek meghagyják a ráeszmélés örömét. A tárgyjáték lé-
nyegét tekintve gyönyörködés a kiapadhatatlan értelmezési lehetőségek sokszínűségében, egyben lehető-
ség a groteszkbe, vagy a humorba rejtett üzenet, a szituáció mélyebb, teljesebb megértésére.

A tárgyak – mondjuk a konyhai eszközök – már a fiókban is nagy parádézást folytatnak, csak mi felnőttek
ezt rendre figyelmen kívül hagyjuk. Kissé átalakítva fantasztikus lényekké változtathatók, amelyek embe-
ri tulajdonságokat vehetnek fel és így sokkal plasztikusabban fejezik ki minden tévedésü(n)ket, sokkal
erőteljesebben és túlaradóan élnek meg örömei(n)ket, csalódásai(n)kat, mint mi magunk. Törnek – de akkor
aztán ripityára -, ha összetörnek. Láthatóvá teszik mindennapi kis halálainkat, amelyeknek néhanap saját
magunk vagyunk a kovácsolói. Miközben mi csapzott lelki szárnyainkkal még küzdeni mutatkozunk, ak-
kor egy hasonmásunkká lényegített tárgy már apró cserepekre esetten heverve jelzi: eddig volt és nincs
tovább...

A tárgybabok gyengébbek, ám egyben mégis erősebbek, mint alkotóik, és pontosan ezért alkalmasak arra,
hogy a *bábszínházban* – és főleg ott és emelkedettebben – szolgálatunkra legyenek. Élettelenek, nem saj-
náljuk őket. Ha elkoptak, ha meguntuk őket, kidobjuk és elö vesszük a boltból hazahozott újat. Tele a vi-
lág a kidobált tárgyakkal, a megunt szolgáltevőkkel. Benn a házban megy az élet, körülvesznek a most
kedves – holnap már az enyészetre ítélt eszközök. Ugyanott, a tévéből ma még kiharsognak az éppen
ügyeletes média(hulló)csillagocskák, nem is sejtve(?!), hogy „holnap” ugyanannak a csatornának fekete
rovatába sem biztos, hogy bekerülnek.

A tárgyjátékban a tárgyak – a figyelmet rájuk irányító fénykévében – új életlehetőséget kapnak. Alkalmat
arra, hogy a bábjátékos kezében, annak teremtő erejét élvezve megmutathassák az élet valóságos arcait.
Látványos ellentmondás feszül itt. A színház valósága köztudottan nem a valóságos valóé. A színházban
minden sűrűbb, koncentráltabb, fokozottan hangsúlyos, ha a köznapi valósággal mérjük össze. Ennek el-
lenére ez a színlelt valóság ezerszer igazabb és tanulságosabb, mint a média közvetítette hamis valóság: a
zebra Győzikes, műkebles, Kelemenannás média-világ.

A tárgyjáték varázsereje az *absztrakcióban*, az általa a nézők lelkében keltett, lehetséges *asszociációk*
szövetében rejlik. Jelentőségét pedig az adja, hogy mint potenciális kreatív mozzanatoktól hemzsegő lehe-
tőség alkalmat ad iskolásnak, felnőtteknek az alkotásra, általa a tanulságok közvetítésére.

A tárgyjátéknak kevés alaptörvénye van. Aki ezeket nem sérti meg, sikert arathat a *négy esztendősnél idő-
sebbek* világában. Az első törvény ugyanis éppen az, hogy a nézőnek biztosan el kellett már érnie azt az
életkort, amely után az ember pontosan érti embertársai *szándékát* és képes arra, hogy ezáltal tanuljon tő-
lük. A másik a beavatott néző státuszához kötődik. Törvényszerű, hogy a kisgyerekek ez előtt az életkor
előtt nem „értik”, hogy a (báb)színpadon szimbolikus cselekedetek folynak, mi több, ami ott történik, az
nem a realitás, bár értelmezhető akként is. Így aztán sok, karonülő kisgyerekekkel jött anyukának röstelke-
de kell bömbölni csemetéjét „kimenekítenie” a nézőtérről a sárkányt idéző – egyébként ártalmatlan –
rongybáb felbukkanásakor.

Az biztos, hogy ha egy gyerek száját játék közben valaha már elhagyta a bűvös kifejezés: „mondjuk azt,
hogy...” például ez a cipő a kisautó, akkor mehetünk vele a bábszínházba.

A tárgyjáték nem egy ördögösség. *Leleményesség, következetes találékonyság kérdése*. Szigorú szabály,
hogy biztosan ismerni, érezni kell a tárgy hordozta lehetőségeket (rejtett potenciáit), ezzel együtt ugyan-
ezek határait is. Ezek ugyanis az átvihető üzenet korlátai is. Hazánkban a FIGURINA Animációs Kis-
színház a legavatottabb e téren. Egy korábbi – példaértékű – előadásukban, a „Csipkerózsiká”-ban min-
den egy kinyitható kézimunka-doboz körül megy végbe. A „címszereplő” egy csipketerítőcske. Királyi
apja hórihorgas horgolótú, királyné anyja nyersselyem fonalgombolyag. Ollóbanya – bár a legutolsó
biztostút is kitakarították a felserdült csipkelány környezetéből – mégiscsak célt ér: piros hímzőfonal-vért
„ont”. A történet előrehaladtával veres, tüskés-horgas tépőzár tekeredik, egyben mély álom száll a várrá
lényegült dobozra és lakóira. Ám jő a nikkelyűszűkből született „páncélos” lovag-királyfi és felszabadít-
ja az átok alól. Mindenki boldog – a gyermekkori (és idősebb) nézők láthatóan végig élvezték és mindkét
szintjét értették a darabnak.

A titok nyitja a leleményes választásban rejlik: a *Csipkerózsika* szóra a kötés, a horgolás, a hímzés „rí-
mel” a legközvetlenebbül. Már csak a tárgyválogatásban kell következetesnek lenni. Bármilyen jól mu-
tatna egy selyembrokat kendő királyi anyának ... de annak „nem születhet” csipkelánykája – főleg nem
egy daliás horgolótútól.

A közönség felszabadultan hahotázik, amikor a kislovag – afféle sárkányölő (gyűszű) György – egy hím-
zett zsebkendőn (a virágos réten) legelteti páncélos vasalóvat ... – a ló ugyanis egy vasaló. Az a vasaló,
amivel a hímzett, horgolt dolgokat szoktuk kezelni. Itt az igazi helye – az életben is, a mesében is.

A talált, vagy alig átalakított tárgyaknak itt ragadható meg a mással össze nem hasonlítható, intellektuális örömet is okozó előnye: mozgásba hozva, akcióba lendítve a *legnyersebb, lemeztelenedett lényegükkel* szolgálják a drámai szituáció kibontását.

Ez az a lényeg, ami mellé csak a lehető legteljesebb visszafogottsággal léphet élő ember – a mozgató, a bábszínész. Adhatja, sőt kötelessége kölcsönözni az orgánumát! Kölcsön kell adnia erejét, hogy életre keltse a tárgyat. De ezért cserében sincs joga betolakodni a tárgy terébe. Nincs joga zabolátlan tekintettel, túlzó mimikával ellopni a figyelmet a bábszínpadon szereplő tárgytól. A tekintetnek a „szereplőre” kell szegeződnie, így is vezetve a nézők szemét.

Mert ők azok a halni kész helyettesek, akik konkrétan elszakadnak, ha az életbe „bele kell szakadni”. Ők lángolnak, ha el kell a máglyán égni. Megteszik, amit az élő soha nem tehetne meg, mert akkor nincs aki másnap eljátssza újra Jean d’Arc szerepét....

Ez az, amit az élőszínház felől érkezők nehezen viselnek, vagy nem is értenek igazán. Pedig a színházi illúzió is eléggé törekeny dolog. Ott is keményen megfizet, aki „kinéz” a játékból.

A dráma pedagógiai alkalmazása eléggé elterjedt, követői, napszamosai mégis sokszor átkaszálnak a báb-játék mezejére. Meg kell érteni, hogy az élőszínházi térben felbukkanó tárgyak többnyire pusztán „kellékek”: más szerepben, más kontextusban élnek, mint tárgyjátékok szereplőivé nemesült bábszínházi társaik. Ezeket nem lóbalhatjuk, nem rázhatjuk a kezünkben mellékes, járulékos elemként.

Adjunk több tiszteletet a tárgyjátéknak, több esélyt magunknak és építő törekvéseinknek.

GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGI SZÍNHÁZ

Kaposvári biennálé

Tolnai Mária

„Én délies gyerek vagyok. A mama jön értem az oviba, és megyünk színházat nézni. Csak délig vagyok a héten” – mosolyog rám egy aranyfürtös a sok közül. Kizökkent a város a megszokott, néha kicsit álmos és szürke mindennapjaiból. Történetek, mesék születtek: a színpadon, a tereken, az utcán. Rögzítetté váltak pillanatok, amelyeket hetek, hónapok vagy évek múlva mozdulattal, színekkel, érzésekkel fonunk körbe, hogy újabb történetként mesélhessük tovább.

Kaposvár, 2008. május 5-10.: Gyermek- és Ifjúsági Színházak Biennáléja, immár a negyedik. Egy hét tömény színház. Versenyprogramok, kísérő programok, szabadtéri előadások, koncertek, kiállítás, Fókusz program – idén először, az „új generáció” bemutatkozásával. Helyszínről helyszínre vándorló kicsik, nagyok, felnőttek, más városokból érkező fiatalok, pedagógusok. *Mit jelentett a hét drámatanárként?* – szöveg a kérdés, és én lapátolom, gyűjtögetem az élményeket: előadásokról, beszélgetésekről, hangos szövegváltásokról, csendekről. Szükségét érzem az olvasói elvárások redukálásának. Kérem, ne várjanak alapos és átfogó szakmai beszámoló! Illetve alaposságra törekszem, de egy adott nézőpontot jelölök csak ki.

Mit játszunk? Hogyan? És: kell-e a gyerekek számára készült előadásokban konkrét történetváz, ami vezeti a figyelmet, segíti az értelmezést? A hét alapkérdése lett, és a beszélgetések, viták, szakmai elemzések sokszor ezeknek a kérdéseknek a megfejtését járták körbe. Sokszor bizony körbe-körbe, és hasonlítotunk ahhoz a mesehőshöz, aki – mert nem adta oda az utolsó kenyérmorzsát az éhes kisegérnek – nem találta meg a kivezető utat. Véleményem veszélyes általánosítás lehet, de a „zsúrizásban” edzettek is beszéltek valami hasonlóról.

A nemzetközi programból szeretnék kiemelni két előadást, amely üdítő példája volt a kérdésekre adható válasznak. (Számunkra a versenyprogramok voltak kötelezőek, ezért az időpontok átfedése miatt a kísérő programokból keveset láttunk. És még így is előfordult, hogy az ötfős „zsúri” egyik része tudott csak a teljes előadások idején jelen lenni.)

A Belgiumból érkező Theater De Spiegel társulat (három játzó és a rendező) *Bramborry* című előadása a zene és mozgás játékaival, kocka alakú formák átalakításával kápráztatta el a nézőket. A helyszínre vezető lépcsőfordulóknál a színészek vártak bennünket – 2-4 éveseknek szóló program lévén – guggolva és mosolyogva. Jelenlétük a legkisebbeknek is érthető volt. „Vártunk, örülünk, hogy itt vagy” – üzenték szavak nélkül. A fekete színű kamarateremben megnyugtatóak a fehér színű jelmezek, az egyéb színek visszafogott használata, a szaxofonok patikamérlegesen kimért hangereje, hangerőváltása, a játzóknak mozgásának dinamikája, a gyors-lassú tempó élménye. A játzókkal együtt mi is kiléptünk az élet lineárisnak mondható